

Οι ποσοτώσεις λόγω φύλου ως εργαλείο αποκατάστασης της ισότητας στην πολιτική συμμετοχή

Κλεοπάτρα Καλλικάκη, Εφέτης Δ.Δ., Δ.Ν.

I. Η καθιέρωση ποσοτώσεων λόγω φύλου

A. Ιστορική αναδρομή

Αν επιχειρήσουμε μια σύντομη ιστορική αναδρομή στη συμμετοχή των Ελληνίδων στο πολιτικό γίγνεσθαι της χώρας, θα διαπιστώσουμε ότι αυτές παρέμειναν για πολύ μεγάλο χρονικό διάστημα πλήρως αποκλεισμένες από τον δημόσιο βίο. Χρειάστηκαν πολλές δεκαετίες έντονων γυναικείων αγώνων για να μπορέσουν οι Ελληνίδες να αποκτήσουν το δικαίωμα ψήφου. Το 1887 βλέπουμε για πρώτη φορά να εμφανίζεται σε σελίδες της «ΕΦΗΜΕΡΙΔΟΣ ΤΩΝ ΚΥΡΙΩΝ» το πρωτοποριακό για την εποχή σύνθημα «δικαίωμα ψήφου και στις γυναίκες». Το δικαίωμα όμως του εκλέγειν το απέκτησαν μόλις το 1930, ενώ για πρώτη φορά ψήφισαν στις δημοτικές εκλογές του 1934 και μάλιστα όχι όλες οι Ελληνίδες αλλά μόνο όσες είχαν κλείσει τα 30 χρόνια και διέθεταν τουλάχιστον απολυτήριο Δημοτικού.

Η πλήρης κατοχύρωση των πολιτικών δικαιωμάτων των γυναικών ψηφίστηκε το 1952, αλλά το δικαίωμά τους ανεστάλη, λόγω αδυναμίας ενημέρωσης των εκλογικών καταλόγων. Το 1953 όμως έλαβαν χώρα αναπληρωματικές εκλογές στον νομό Θεσσαλονίκης και εξελέγη η πρώτη Ελληνίδα βουλευτής, Ελένη Σκούρα. Οι πρώτες κανονικές βουλευτικές εκλογές που πήραν μέρος οι γυναίκες όλης της ελληνικής επικράτειας ήταν οι εθνικές του 1956¹. Το 1956, εκλέχθηκε και η πρώτη γυναίκα υπουργός, η Λίνα Τσαλδάρη, βουλευτής του κόμματος της Ε.Ρ.Ε., ως υπουργός Κοινωνικής Πρόνοιας. Το ίδιο έτος στην Κέρκυρα, εκλέχθηκε η πρώτη γυναίκα Δήμαρχος, ενώ το 1964, εκλέχθηκαν 135 γυναίκες δημοτικοί σύμβουλοι². Ωστόσο, για πολλές δεκαετίες, ο αριθμός των εκλεγόμενων γυναικών, τόσο στο κοινοβούλιο, όσο και στα όργανα της τοπικής

¹ <https://www.newsbeast.gr/weekend/arthro/4931640/pote-psifise-i-ellinida-gia-proti-fora>, <https://www.maxmag.gr/politismos/koinonia/i-efimeris-ton-kyrion/>, <http://www.gynaikes-politiki.gr/>

² Αιμιλία Αγγελάκη, «Η ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΣΤΑ ΑΙΡΕΤΑ ΟΡΓΑΝΑ ΤΗΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ», <http://nestor.teipel.gr/xmlui/bitstream/handle>

αυτοδιοίκησης παρέμεινε ιδιαίτερα περιορισμένος, κατάλοιπο της διατήρησης στερεοτύπων, αναφορικά με τον παραδοσιακό ρόλο της γυναίκας στην κοινωνία. Η ανάγκη λήψης μέτρων για την αναστροφή της κατάστασης ήταν εμφανής.

B. Θεσμική κατοχύρωση - ισχύον δίκαιο

Έρεισμα για τη λήψη μέτρων, προς αποκατάσταση της ισότητας μεταξύ των δύο φύλων αποτέλεσε η διάταξη της παραγράφου 2 του άρθρου 116 του Συντάγματος του 1975, μετά την αναθεώρησή του με το Ψήφισμα της 6ης/4/2001 της Ζ Αναθεωρητικής Βουλής, με την οποία προβλέφθηκε ότι: «2. Δεν αποτελεί διάκριση λόγω φύλου η λήψη θετικών μέτρων για την προώθηση της ισότητας μεταξύ ανδρών και γυναικών. Το Κράτος μεριμνά για την άρση των ανισοτήτων που υφίστανται στην πράξη, ιδίως σε βάρος των γυναικών». Πρόκειται για μια πολύ ενδιαφέρουσα αλλά και πρωτοποριακή καινοτομία του Συντάγματός μας, αφού για πρώτη φορά τυποποιήθηκε η δυνατότητα να λαμβάνονται θετικά μέτρα για την προστασία των δικαιωμάτων των γυναικών³.

Η έννοια των θετικών μέτρων είχε ξεκινήσει από τις ΗΠΑ με νόμο του 1964, με την υιοθέτηση μέτρων “θετικών διακρίσεων”, με τα οποία αναγνωρίζονταν ειδικά δικαιώματα για ορισμένες κατηγορίες κοινωνικών ομάδων, μαύρων, μειονοτήτων ή και γυναικών. Κατά τους υποστηρικτές τους, τα θετικά αυτά μέτρα αποτελούσαν ένα είδος αποκαταστατικής δικαιοσύνης (αντιστάθμισμα βαρών και αδικιών που έχει υποστεί η συγκεκριμένη ομάδα) ή μέσον διανεμητικής δικαιοσύνης (με στόχο τον περιορισμό των ανισοτήτων και την πλέον αποτελεσματική αξιοποίηση των ανθρώπινων δυνατοτήτων)⁴.

Στο πλαίσιο της δυνατότητας λήψης θετικών μέτρων για την προστασία των δικαιωμάτων των γυναικών, υιοθετήθηκε, ως μέτρο για την άμεση

³ Πρβλ.Ιφιγένεια Καμτσιδου, “Οι ποσοτώσεις φύλου στους συνδυασμούς των υποψηφίων” σε τιμητικό τόμο για την ομότιμη καθηγήτρια Ε. Κουνουγέρη – Μανωλεδάκη, Εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, <http://law-constitution.web.auth.gr>

⁴ Νίκη Καλτσογια – Τουρναβίτη, “Υποαντιπροσώπευση γυναικών και δημοκρατία – Η συνταγματικότητα των θετικών μέτρων για την ενδυνάμωση του ρόλου των γυναικών στη δημόσια ζωή”, Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή 1997, σελ.47-48

ενδυνάμωση του ρόλου τους στην πολιτική ζωή και για τη μείωση του δημοκρατικού ελλείμματος που εμφάνιζε η ισχνή παρουσία τους στα κοινά, ο θεσμός των ποσοτώσεων λόγω φύλου. Ο θεσμός πρωτοεμφανίστηκε στη Βόρεια Ευρώπη και συγκεκριμένα στις Σκανδιναβικές χώρες⁵.

Στην Ελλάδα, το αίτημα των ποσοτώσεων λόγω φύλου προβλήθηκε για πρώτη φορά στις εκλογές του 1989. Το συγκεκριμένο μέτρο όμως υιοθετήθηκε μόλις το 2001, για τις αυτοδιοικητικές εκλογές. Τον Μάρτιο του 2001 η τότε υπουργός Εσωτερικών, Βάσω Παπανδρέου, είχε καταθέσει τροπολογία στη Βουλή, που προέβλεπε ότι η συμμετοχή στους συνδυασμούς υποψηφίων συμβούλων στις δημοτικές, κοινοτικές και νομαρχιακές εκλογές από κάθε φύλο έπρεπε να είναι ίση με το 1/3 του συνολικού αριθμού των υποψηφίων κάθε συνδυασμού. Κατά την άποψή της, η καθιέρωση της ποσόστωσης αποτελούσε τον μοναδικό δρόμο για να αυξηθεί η συμμετοχή των γυναικών στην πολιτική. Υποστηρίχθηκε όμως και η άποψη ότι η συγκεκριμένη αλλαγή δεν προωθούσε την ισότητα, αλλά στην ουσία μείωνε τις γυναίκες, αντιμετωπίζοντάς τις σαν ειδική κατηγορία⁶. Τελικά, το μέτρο εισήχθη με το άρθρο το άρθρο 75 παρ.1 του ν. 2910/2001 (ΦΕΚ Α 91), το οποίο τροποποίησε το άρθρο 54 του ΔΚΚ (π.δ. 410/1995), με την προσθήκη νέας παραγράφου 3. Στις βουλευτικές εκλογές η ποσόστωση λόγω φύλου θεσμοθετήθηκε αργότερα, με τον ν. 3636/2008 (ΦΕΚ Α 11), με το άρθρο 3 του οποίου προστέθηκε σχετικό εδάφιο στο άρθρο 2 του ν.3231/2004.

Σημαντική αλλαγή επέφερε στη συνέχεια ο νόμος 4555/2018, με τις διατάξεις των άρθρων 14, 16 και 51 του οποίου τροποποιήθηκε ο ν.3852/2010 (αντικατάσταση άρθρου 18, προσθήκη άρθρου 18^Α, αντικατάσταση άρθρου 120) και αυξήθηκε ο αριθμός των υποψηφίων συμβούλων (δημοτικών, κοινότητας και περιφερειακών) από κάθε φύλο σε ποσοστό 40% του συνολικού αριθμού των υποψηφίων του οικείου συνδυασμού. Αντίστοιχη αύξηση προβλέφθηκε και για τις βουλευτικές εκλογές, με το άρθρο 15 του ν.4604/2019, το οποίο τροποποίησε το άρθρο 34 του π.δ.26/2012, διάταξη που παραμένει σε ισχύ μέχρι σήμερα.

⁵ Νίκη Καλτσογια – Τουρναβίτη, ο.π., σελ.50, 53-54

⁶ Αφροδίτη Παπακαλού, «Τα διλήμματα της ποσόστωσης», <https://freesunday.gr/politiki/item/28430-ta-dilhmata-ths-posostwshs>

Σημειωτέον ότι με τους ανωτέρω νόμους υπήρξε και διαφοροποίηση ως προς τον τρόπο υπολογισμού του τελικού αναγκαίου αριθμού υποψηφίων από κάθε φύλο (επί του συνολικού αριθμού των υποψηφίων του οικείου συνδυασμού, αντί επί του συνολικού αριθμού των μελών του δημοτικού κλπ. συμβουλίου και επί του συνολικού αριθμού των υποψηφίων τους, αντιστοίχως, ανά εκλογική περιφέρεια, αντί επί του συνολικού αριθμού των υποψηφίων τους, αντιστοίχως, σε όλη την Επικράτεια για τις βουλευτικές εκλογές). Εξάλλου, με τον νεότερο νόμο 4804/2021 το ανωτέρω αναγκαίο ποσοστό ορίστηκε, για τις δημοτικές εκλογές, για κάθε φύλο στο σαράντα τοις εκατό (40%) τουλάχιστον του συνολικού αριθμού των υποψηφίων του οικείου συνδυασμού, συμπεριλαμβανομένου στον αριθμό αυτό, τόσο του υποψηφίου δημάρχου, όσο και των συμβούλων δημοτικής κοινότητας (άρθρο 15 παρ. 2γ) και για τις περιφερειακές εκλογές σε ποσοστό σαράντα τοις εκατό (40%), τουλάχιστον, του συνολικού αριθμού των υποψηφίων του οικείου συνδυασμού, συμπεριλαμβανομένου του υποψηφίου περιφερειάρχη (άρθρο 52)

II. Η αντιμετώπιση των ποσοτώσεων από τη νομολογία

A. Συμβατότητα των ποσοτώσεων με το Σύνταγμα

Ήδη από το 2003, το Συμβούλιο της Επικρατείας με μια σειρά αποφάσεων του⁷ έκρινε ότι οι ποσοτώσεις λόγω φύλου είναι συνταγματικά θεμιτές. Η νομολογία παγιώθηκε και έκτοτε ουδέποτε αμφισβητήθηκε η συνταγματικότητα των σχετικών διατάξεων⁸.

Ειδικότερα, το Συμβούλιο της Επικρατείας δέχθηκε κατ' αρχάς, ότι για την ανεμπόδιστη και αποτελεσματική αρχή της ισότητας, η παράγραφος 2 του άρθρου 116 του Σ (σε συνδυασμό και με αυτή του άρθρου 25) υποχρεώνει τον νομοθέτη αλλά και τα όργανα του Κράτους, όταν διαπιστώνουν ότι σε βάρος των γυναικών έχουν δημιουργηθεί στην πράξη τέτοιες διακρίσεις, ώστε η απαρέγκλιτη εφαρμογή της αρχής της ισότητας κατά την πρόσβαση στα δημόσια αξιώματα να καταλήγει σε μια κατ'

⁷ ΣτΕ 2831, 2832, 3027, 3185, 3189/2003, 2388/2004 κ.α.

⁸ Βλ. σχ. και Ιφιγένεια Καμτσίδου, ο.π.

επίφαση μόνο ισότητα, να παίρνουν τα αντίστοιχα θετικά μέτρα υπέρ των γυναικών, όσα είναι πρόσφορα και αναγκαία, για ορισμένο χρονικό διάστημα, για να μειωθούν οι υπάρχουσες ανισότητες. Ερμηνεύοντας στη συνέχεια τη διάταξη του άρθρου 116 παρ.2 του Σ και συνεκτιμώντας (εκτός των άλλων) το από κοινή πείρα γνωστό γεγονός της κατ' εξοχήν υποεκπροσώπησης των γυναικών στον υπό ευρεία χώρα της πολιτικής δράσης, που συνδέεται με την άσκηση πολιτικών δικαιωμάτων, δέχθηκε ότι ο συντακτικός νομοθέτης θέλησε να επιτρέψει τη θέσπιση θετικών μέτρων κάθε μορφής σε όλους τους τομείς δράσης των δύο φύλων, δηλαδή τόσο στους τομείς των ατομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων, όσο και στον τομέα των πολιτικών δικαιωμάτων, υπό την προϋπόθεση ότι τα θετικά μέτρα δεν συνεπάγονται υπέρμετρους περιορισμούς που θίγουν τον πυρήνα των δικαιωμάτων που αφορούν⁹. Ακολουθώντας, σε σχέση με τις συγκεκριμένες (περί ποσόστωσης) διατάξεις, το ΣτΕ έκρινε ότι η καθιέρωση της ποσόστωσης από τον νομοθέτη συνιστά θετικό μέτρο, κατ' εφαρμογή του άρθρου 116 παρ.2 του Σ, προσωρινό από τη φύση του (εωσότου εγκαθιδρυθεί η πραγματική ισότητα των δύο φύλων κατά την πρόσβαση στα αιρετά αξιώματα), το οποίο είναι πρόσφορο για την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού, αφενός γιατί με την ύπαρξη περισσότερων γυναικών υποψηφίων θα εκλεγούν κατά κοινή πείρα και περισσότερες γυναίκες, αφετέρου γιατί δεν θίγει δυσανάλογα σε σχέση με το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα, τα δικαιώματα των ανδρών (αφού, πέραν του ότι ισχύει και αντιστρόφως, η επιβαλλόμενη υποχρεωτική ποσόστωση είναι μάλλον χαμηλή και αφορά τον αριθμό των υποψηφίων γυναικών και όχι αυτών που πρέπει να εκλεγούν). Κατά το ΣτΕ, οι συγκεκριμένες διατάξεις επιφέρουν μεν περιορισμούς στο δικαίωμα συμμετοχής των Ελλήνων πολιτών στην πολιτική ζωή της Χώρας, δεν αναιρούν όμως το πολιτικό αυτό δικαίωμα, που κατοχυρώνεται από το άρθρο 5 παρ.1 Σ. Οι σχετικοί περιορισμοί είναι ήπιοι, ανεκτοί και όχι δυσανάλογοι σε σχέση με το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα (εξαντλούνται σε μια μάλλον χαμηλή ποσόστωση και δεν επηρεάζουν ουσιωδώς την ψήφο του εκλογέα, ο οποίος μπορεί,

⁹ Στις σχετικές σκέψεις του ΣτΕ υπήρξε μειοψηφία του Συμβούλου Ν.Σακελλαρίου, κατά τον οποίο το συγκεκριμένο μέτρο δεν συνάδει με το Σύνταγμα, ενώ η δυνατότητα λήψης θετικών μέτρων που παρέχει το άρθρο 116 παρ.2Σ δεν εφαρμόζεται στα πολιτικά δικαιώματα

εφόσον επιθυμεί να ψηφίσει μόνο άνδρες). Ακόμη, οι συγκεκριμένες διατάξεις δεν παραβιάζουν την αρχή της ισότητας αλλά αντίθετα επιδιώκουν να αποκαταστήσουν μια πραγματική ισότητα των δύο φύλων. Τέλος, οι εν λόγω διατάξεις, εφόσον δεν αντίκεινται στο δικαίωμα συμμετοχής του πολίτη στην πολιτική ζωή της Χώρας, δεν παραβιάζουν τις αρχές της λαϊκής κυριαρχίας, της ισότητας και καθολικότητας της ψήφου, της ισότητας των όρων του εκλογικού ανταγωνισμού και της ελεύθερης και ανόθευτης εκδήλωσης του λαϊκού φρονήματος (άρθρα 1 παρ.2, 4, 51, 52, 54, 101, 102 Σ)¹⁰.

Είναι χαρακτηριστικό ότι η ισότητα των φύλων αναγνωρίστηκε από το ΣτΕ ως αποκαταστατική, καθώς σε αρκετές περιπτώσεις υπογραμμίστηκε ότι οι σχετικές διατάξεις του Συντάγματος θεσπίζουν την υποχρέωση της Πολιτείας να επιδιώκει την επίτευξη μιας πραγματικής ισότητας, εξαλείφοντας τις συνθήκες που οδηγούν τις γυναίκες σε μειονεκτική θέση σε σχέση με τους άντρες. Το Δικαστήριο πάντως επέδειξε αυτοσυγκράτηση και διενήργησε έναν μάλλον ήπιο έλεγχο. Αναγνωρίζοντας δε τη συνταγματικότητα της ποσόστωσης, προσδιόρισε και το πεδίο στο οποίο επιτρέπεται να ενεργούν τα θετικά μέτρα, ώστε να αίρονται οι σε βάρος των γυναικών ανισότητες, χωρίς αυτές να μετατρέπονται σε ιδιαίτερη κατηγορία και αυτό δεν είναι άλλο από το πεδίο του άρθρου 5 παρ.1 του Σ.¹¹.

B. Έλεγχος τήρησης ποσοτώσεων (ειδικότερα σε σχέση με εκλογές ΟΤΑ)

Προϋπόθεση, κατ' αρχάς, για να εξετασθεί λόγος ένστασης, που αφορά τη μη τήρηση των διατάξεων περί ποσόστωσης λόγω φύλου, είναι να προβάλλεται αυτός με έννομο συμφέρον. Δεν υφίσταται τέτοιο έννομο συμφέρον, για παράδειγμα, στην περίπτωση που ο συνδυασμός του ενισταμένου περιλαμβάνει τον ίδιο ακριβώς αριθμό υποψηφίων γυναικών (επί ίδιου αριθμού υποψηφίων συμβούλων) με τον συνδυασμό του καθού η ένσταση¹².

¹⁰ Βλ. σχ.μειοψηφία Ν.Σακελλαρίου

¹¹ Βλ. Ιφιγένεια Καμτσίδου, ο.π.

¹² ΣτΕ 2226/2007 κ.α.

Εξάλλου, όταν ελέγχεται παρεμπιπτόντως η πράξη ανακήρυξης συνδυασμού για τον λόγο ότι ο συνδυασμός αυτός ανακηρύχθηκε, κατά παράβαση των οικείων διατάξεων, περιλαμβάνοντας, μεταξύ άλλων, μικρότερο από το νόμιμο αριθμό γυναικών υποψήφιων, εφόσον διαπιστωθεί η συγκεκριμένη παράβαση, ακυρώνεται η προσβαλλόμενη πράξη και μάλιστα χωρίς να απαιτείται να αποδειχθεί ότι η νομική αυτή πλημμέλεια «είναι δυνατόν να ασκήσει επιρροή στο συνολικό εκλογικό αποτέλεσμα» κατά το δεύτερο εδάφιο της παρ. 1 του άρθρου 259 του Κώδικα Διοικητικής Δικονομίας (ν. 2717/1999, ΦΕΚ Α', φ. 97), το οποίο δεν εφαρμόζεται στην περίπτωση της παράβασης της παρ. 3 του άρθρου 18 του ν. 3852/2010. Και τούτο διότι, υπό την αντίθετη εκδοχή, το εξαιρετικά δυσαπόδεικτο γεγονός της δυνατότητας επιρροής της νομικής αυτής πλημμέλειας στο συνολικό εκλογικό αποτέλεσμα θα καθιστούσε απρόσφορο το θετικό μέτρο της ποσόστωσης υπέρ των γυναικών και εξαιρετικά δυσχερή την επίτευξη του επιδιωκόμενου συνταγματικού σκοπού της θεμελίωσης μιας πραγματικής ισότητας των δύο φύλων κατά την πρόσβαση στα αιρετά αξιώματα του δημοτικού συμβούλου και του τοπικού συμβούλου¹³.

Κρίσιμο χρονικό σημείο, κατά το οποίο κρίνεται το παραδεκτό της δήλωσης κατάρτισης συνδυασμού από την άποψη της συμμετοχής σε αυτόν του νόμιμου αριθμού γυναικών υποψήφιων είναι το χρονικό σημείο ανακήρυξης του συνδυασμού αυτού από το αρμόδιο πολιτικό δικαστήριο και όχι ο χρόνος υποβολής (επίδοσης ή παράδοσης) της δήλωσης κατάρτισης του συνδυασμού στο αρμόδιο πολιτικό δικαστήριο, διότι με τον τρόπο αυτό διασφαλίζεται ο συνταγματικός σκοπός, που επιδιώκει ο νομοθέτης, να περιέχει κάθε συνδυασμός που μετέχει στις εκλογές το νόμιμο ελάχιστο αριθμό υποψήφιων γυναικών. Συνεπώς, συνδυασμός, ο οποίος κατά το χρονικό σημείο της ανακήρυξής του από το αρμόδιο πολιτικό δικαστήριο έχει τον νόμιμο αριθμό υποψήφιων γυναικών, δεν πάσχει από ακυρότητα και η σχετική δήλωση κατάρτισής του είναι νόμιμη και παραδεκτή¹⁴. Περαιτέρω, αν εκ των υστέρων, δηλαδή μετά την ανακήρυξη

13 ΣτΕ 352/2020, 1008/2015 7μ., 2123/2011 7μ κ.α.

14 ΣτΕ 1008/2015 7μ., 2123/2011 7μ., πρβλ. ΣτΕ 3237/2007 7μ., 897/2010 7μ. κ.α.

του συγκεκριμένου συνδυασμού και τη συμμετοχή του στις εκλογές ακυρωθεί η εκλογή υποψήφιας δημοτικής ή τοπικής συμβούλου του εν λόγω συνδυασμού, γιατί δεν είχε τα νόμιμα προσόντα εκλογιμότητας ή συνέτρεχε στο πρόσωπό της κώλυμα εκλογιμότητας και με τον τρόπο αυτό ελαττωθεί εκ των υστέρων, ο αριθμός των υποψηφίων συμβούλων από το γυναικείο φύλο σε ποσοστό μικρότερο από το 1/3 του συνολικού αριθμού υποψηφίων του συνδυασμού, τούτο δεν καθιστά απαράδεκτη τη δήλωση κατάρτισης ολόκληρου του συνδυασμού, ο οποίος είχε ανακηρυχθεί και συμμετείχε στις εκλογές έχοντας το ανωτέρω νόμιμο ποσοστό από το γυναικείο φύλο¹⁵.

Όπως άλλωστε έχει κριθεί, ο νομοθέτης (ν.3852/2010) προσδιόρισε κατά τρόπο περιοριστικό τις περιπτώσεις εκείνες για τις οποίες ανέχεται τη συμμετοχή συνδυασμού (στις δημοτικές εκλογές) παρά το ότι ο συνδυασμός αυτός υπολείπεται του ελαχίστου αριθμού υποψηφίων από κάθε φύλο (δηλαδή την παραίτηση ή το θάνατο υποψηφίου). Ως εκ τούτου δεν είναι νόμιμη η συμμετοχή συνδυασμού, ο οποίος υπολείπεται του ελαχίστου αριθμού υποψηφίων από κάθε φύλο, μετά τη μη ανακήρυξη από το πολιτικό δικαστήριο γυναίκας υποψήφιας δημοτικής συμβούλου λόγω του ότι ο συνδυασμός, στον οποίο συμμετέχει, δεν έχει στην εκλογική περιφέρεια που είχε δηλωθεί η μη ανακηρυχθείσα, αριθμό υποψηφίων συμβούλων ίσο με τον αριθμό των εδρών της εν λόγω περιφέρειας¹⁶.

Τέλος, έχει γίνει δεκτό¹⁷ ότι σε περίπτωση ύπαρξης δύο υποψηφίων συμβούλων, δεν υφίσταται βούληση του νομοθέτη να τηρείται η σχετική ποσόστωση¹⁸.

III. Γενική αποτίμηση των ποσοτώσεων

A. Αποτελεσματικότητα ποσοτώσεων.

Μολονότι οι γυναίκες άρχισαν να εκλέγονται στο ελληνικό κοινοβούλιο από το 1953, το ποσοστό τους στο σύνολο των εκλεγόμενων βουλευτών παρέμεινε, κατά τις επόμενες δεκαετίες, εξαιρετικά χαμηλό. Το 1974 στις

15 Βλ.σχ. ΣτΕ 1008/2015 7μ., 298-9/2008, 2831-3/2003 7μ. κ.α., βλ. και ΣτΕ 352/2020

16 ΣτΕ 2123/2011 7μ.

17 ΣτΕ 4053/2011 7μ.

18 βλ.όμως και αντίθετη μειοψηφία, κατά την οποία η βούληση του νομοθέτη ήταν να τηρείται και στην περίπτωση αυτή η ποσόστωση με στρογγυλοποίηση

πρώτες εκλογές της μεταπολίτευσης, εκλέχθηκαν 7 γυναίκες βουλευτές, ενώ στις εκλογές του 1977 για πρώτη φορά εκλέχθηκε διψήφιος αριθμός γυναικών (δώδεκα), κάτι που συνέβη και στις εκλογές του 1981 και 1985. Το 1989 οι γυναίκες βουλευτές έφτασαν τις 20, εκπροσωπώντας στη βουλή μόλις το 4% των βουλευτών. Από το 2000 ο αριθμός των εκλεγμένων γυναικών στο ελληνικό Κοινοβούλιο άρχισε να αυξάνεται σημαντικά. Στις εκλογές του 2000 εκλέχθηκαν 31 γυναίκες, 39 εκλέχθηκαν το 2004 και 48 το 2007. Με την καθιέρωση της ποσόστωσης (το 2008), εκλέχθηκαν στη βουλή 52 γυναίκες βουλευτές το 2009¹⁹ και 63 το 2012. Στις βουλευτικές εκλογές του Ιανουαρίου του 2015 το ποσοστό των εκλεγμένων γυναικών αυξήθηκε φτάνοντας το 23%. Όμως στις επαναληπτικές βουλευτικές εκλογές του Σεπτεμβρίου του 2015, οι οποίες βάσει της νομοθεσίας διεξήχθησαν με λίστα και όχι με σταυρό προτίμησης, η αναλογία των γυναικών έπεσε, καθώς οι (στην πλειοψηφία τους άνδρες) αρχηγοί των κομμάτων που καθόρισαν τη σειρά εκλογής των υποψηφίων, διαμορφώνοντας μια Βουλή με 14 λιγότερες γυναίκες²⁰. Ομοίως στις εκλογές του Μαΐου του 2023 εκλέχθηκαν αρχικά 71 γυναίκες βουλευτές, αριθμός που μειώθηκε ελαφρά κατά τις επαναληπτικές εκλογές της 25^{ης} Ιουνίου. Τα διαχρονικά στοιχεία εμφανίζουν γενικά μια αύξηση των εκλεγόμενων γυναικών βουλευτών, ωστόσο, ο αριθμός τους παραμένει ακόμη σε χαμηλό ποσοστό και αισθητά χαμηλότερος συγκριτικά με αυτό των ανδρών²¹ και μάλιστα παρά τη μακρόχρονη - σχετικά - εφαρμογή του θεσμού της ποσόστωσης. Χαμηλό ποσοστό άλλωστε καταλαμβάνουν οι

¹⁹ <https://www.ot.gr/2023/05/22/epikairothta/politiki/ekloges-2023-ypokeprosopisi-ton-gynaikon-sti-vouli-para-tin-ayksisi-grafimata/>, <https://gynaikespolitiki.gr/page/%CE%BF%CE%B9-%CE%B3%CF%85%CE%BD%CE%B1%CE%AF%CE%BA%CE%B5%CF%82-%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CF%80%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CF%83%CE%AE%CE%BC%CE%B5%CF%81%CE%B1>,

²⁰ Βλ. σχ. Γιώργος Λαουτάρης, «Γυναίκες, Ο Άγνωστος Παράγοντας Στις Εκλογικές Εξισώσεις», <https://3vita.gr/gynaikes-agnwstos-paragontas-eklogikes-exiswseis-56348>

²¹ <https://www.enpe.gr/el/enimerosi/nea-anakoinoseis-tomea-isotitas/887-arthro-gia-tin-pagkosmia-imerata-tis-gynaikas>, <https://www.ot.gr/2023/05/22/epikairothta/politiki/ekloges-2023-ypokeprosopisi-ton-gynaikon-sti-vouli-para-tin-ayksisi-grafimata/>, <https://www.lifo.gr/now/politics/ekloges-2023-telika-poses-gynaikes-mpainoun-sti-boyli>,

Ελληνίδες βουλευτές και στην Ευρωβουλή (23,8%) έναντι των ανδρών συναδέλφων τους²².

Στα Νομαρχιακά και Δημοτικά Συμβούλια της χώρας, ο αριθμός των εκλεγμένων γυναικών αυξήθηκε το 2002 (μετά την εφαρμογή του μέτρου της ποσόστωσης) σε σχέση με τις προηγούμενες εκλογές του 1998, στις οποίες μόλις το 10,8% των Νομαρχιακών Συμβούλων (17,96% το 2002) και το 7% των Δημοτικών Συμβούλων σε όλη την επικράτεια ήταν γυναίκες (11,91% το 2002)²³. Ωστόσο και εδώ η κατάσταση δεν είναι ιδιαίτερα ενθαρρυντική. Για παράδειγμα, στην εκλογική αναμέτρηση του 2014, οι αιρετές των περιφερειών ανήλθαν συνολικά μόλις σε 151, αριθμός που υπολείπεται σημαντικά των αντίστοιχων αιρετών ανδρών της ίδιας εκλογικής αναμέτρησης²⁴. Η κατάσταση δε εμφανίζεται ακόμη πιο δυσοίωνη σε σχέση με τα ανώτερα αξιώματα, όπως αυτό του Δημάρχου και Περιφερειάρχη, για τα οποία βέβαια δεν προβλέπεται κάποια ποσόστωση υποψηφίων. Έτσι, στις αυτοδιοικητικές εκλογές του 2019, το αξίωμα της Δημάρχου κατέκτησαν μόλις 17 γυναίκες, από τους συνολικά 331 Δήμους και αυτές κατά βάση σε νησιά, ακριτικές περιοχές ή μικρότερες πόλεις²⁵. Το ποσοστό δε των υποψηφίων δημάρχων γυναικών στις ίδιες εκλογές ανερχόταν σε 11% επί του συνόλου. Μάλιστα η συμμετοχή των γυναικών για το αξίωμα της δημάρχου ήταν μηδενική σε 199 από τους 332 δήμους της

²² Βλ. σχ.στατιστικά ευρωεκλογών 2019 σε <https://isotita.gr/wp-content/uploads/2019/06/%CE%A0%CE%B1%CF%81%CE%B1%CF%84%CE%B7%CF%81%CE%B7%CF%84%CE%AE%CF%81%CE%B9%CE%BF-%CE%93%CE%93%CE%99%CE%A6-21%CE%BF-%CE%95%CE%BD%CE%B7%CE%BC%CE%B5%CF%81%CF%89%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C-%CE%A3%CE%B7%CE%BC%CE%B5%CE%AF%CF%89%CE%BC%CE%B1-%CE%91%CF%80%CE%BF%CF%84%CE%B5%CE%BB%CE%AD%CF%83%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B1-%CE%91%CF%85%CF%84%CE%BF%CE%B4%CE%B9%CE%BF%CE%B9%CE%BA%CE%B7%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8E%CE%BD-%CE%95%CE%BA%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CF%8E%CE%BD-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%95%CF%85%CF%81%CF%89%CE%B5%CE%BA%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CF%8E%CE%BD-2019.pdf>

²³ Λίνα Παπαδοπούλου, «ΓΥΝΑΙΚΕΙΑ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΚΑΙ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ:Οι ποσοστώσεις υπό το φως της πολιτικής και συνταγματικής θεωρίας», Περιοδικό Δικαιώματα του Ανθρώπου 32/2006, σελ. 1243-1298, εκδ. Αντ. Σάκκουλα

²⁴ <https://www.enpe.gr/el/enimerosi/nea-anakoinoseis-tomea-isotitas/887-artthro-gia-tin-pagkosmia-imeris-gynaikas>

²⁵ <https://www.freiheit.org/el/ellada-kai-kypros/gynaikeia-ypoekprosopisi-einai-oi-gynaikes-eklogimes>.

χώρας (ποσοστό 60%). Αντίστοιχα, στις περιφερειακές εκλογές του 2019, ο αριθμός των υποψηφιοτήτων για τη θέση του Περιφερειάρχη ανερχόταν σε 12 για τις γυναίκες (11,8 %) και 90 για τους άνδρες (88,2 %). Σε 5 από τις 13 Περιφέρειες δεν υπήρχε γυναίκα υποψήφια περιφερειάρχης, ενώ εξελέγη 1 γυναίκα περιφερειάρχης και 12 άνδρες περιφερειάρχες²⁶.

Συγκριτικά με άλλες χώρες, η Ελλάδα φαίνεται να κατέχει πολύ χαμηλή θέση παγκοσμίως ως προς τη συμμετοχή της γυναίκας στην πολιτική ζωή του τόπου. Έτσι, με βάση την παγκόσμια έκθεση των Ηνωμένων Εθνών για τις γυναίκες για το 2023 (κατάληψη ανώτατων πολιτικών θέσεων), η Ελλάδα κατατάσσεται στην 152η θέση με μόλις 2 γυναίκες σε υπουργικές θέσεις (10,5%) και 3 υφυπουργούς σε σημαντικά υπουργεία της χώρας. Σε μια ακόμα μέτρηση, που αφορά τον συνολικό αριθμό των γυναικών στο Κοινοβούλιο, η Ελλάδα καταγράφει και σε αυτό το κομμάτι χαμηλά ποσοστά, με 63 από τις 300 θέσεις του κοινοβουλίου να αποτελούνται από γυναίκες, ποσοστό που αγγίζει μόνο το 21% των συνολικών θέσεων. Στο πλαίσιο αυτό, βρίσκεται στην 106η θέση στην έκθεση, στην ίδια κατηγορία με την Κίνα, το Μαρόκο, τη Βουλγαρία, το Ισραήλ την Κένυα και άλλες χώρες²⁷. Βεβαίως η κατάταξη μιας χώρας σε μία από τις πρώτες θέσεις μπορεί να είναι αποτέλεσμα πολλών παραγόντων και δεν απεικονίζει πάντα την πραγματική θέση των γυναικών στην κοινωνία της συγκεκριμένης χώρας. Για παράδειγμα, η Ρουάντα έχει τον μεγαλύτερο αριθμό γυναικών βουλευτών παγκοσμίως, σύμφωνα με κατάλογο που καταρτίστηκε από τη Διακοινοβουλευτική Ένωση. Ωστόσο, πρέπει να σημειωθεί ότι η βάνουση

²⁶ <https://isotita.gr/wp-content/uploads/2019/06/%CE%A0%CE%B1%CF%81%CE%B1%CF%84%CE%B7%CF%81%CE%B7%CF%84%CE%AE%CF%81%CE%B9%CE%BF-%CE%93%CE%93%CE%99%CE%A6-21%CE%BF-%CE%95%CE%BD%CE%B7%CE%BC%CE%B5%CF%81%CF%89%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C-%CE%A3%CE%B7%CE%BC%CE%B5%CE%AF%CF%89%CE%BC%CE%B1-%CE%91%CF%80%CE%BF%CF%84%CE%B5%CE%BB%CE%AD%CF%83%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B1-%CE%91%CF%85%CF%84%CE%BF%CE%B4%CE%B9%CE%BF%CE%B9%CE%BA%CE%B7%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8E%CE%BD-%CE%95%CE%BA%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CF%8E%CE%BD-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%95%CF%85%CF%81%CF%89%CE%B5%CE%BA%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CF%8E%CE%BD-2019.pdf>

²⁷ <https://www.freiheit.org/el/ellada-kai-kypros/gynaikeia-ypoekprosopisi-einai-oi-gynaikeis-eklogimes>.

γενοκτονία της χώρας το 1994 άφησε έναν πληθυσμό που ήταν 60-70% γυναίκες²⁸.

Εξάλλου, όσον αφορά την εφαρμογή του μέτρου της ποσόστωσης σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες, σύμφωνα με σχετική έρευνα που δημοσίευσε το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο τον Μάρτιο του 2017, η Γαλλία εισήγαγε το σχετικό μέτρο το 2000, το 2002 το Βέλγιο και το 2007 η Πορτογαλία και η Ισπανία. Στο Βέλγιο και στη Γαλλία η ισοτιμία είναι 50/50, στη Σλοβενία και στην Ισπανία το ποσοστό είναι 40%, στην Πορτογαλία 33% και στην Πολωνία 35%. «Κατάλογοι ισορροπίας μεταξύ των δύο φύλων» έχουν θεσπιστεί στην Ιταλία (1/3 για κάθε φύλο), ενώ πιο αποτελεσματικές θεωρούνται οι εθελοντικές ποσοστώσεις, καθώς παρατηρείται προοδευτική αύξηση των ποσοστών των γυναικών. Η έρευνα ανέφερε ως παραδείγματα τη Σουηδία, τη Δανία και τις Κάτω Χώρες, αλλά και το Ηνωμένο Βασίλειο, με το 32% των μελών της Βουλής των Κοινοτήτων να είναι γυναίκες και το 26% στη Βουλή των Λόρδων²⁹.

Από τα στοιχεία που προεκτέθηκαν σαφώς προκύπτει ότι η αύξηση του αριθμού των γυναικών υποψηφίων στη χώρα μας, μέσω της ποσόστωσης, οδήγησε σταδιακά και σε σχετική αύξηση του αριθμού των εκλεγόμενων γυναικών, τόσο σε επίπεδο Βουλής, όσο και τοπικής αυτοδιοίκησης. Ωστόσο η αύξηση αυτή δεν είναι τόσο σημαντική και σε καμία περίπτωση δεν απηχεί μια ουσιαστική αναβάθμιση του ρόλου της γυναίκας στην πολιτική ζωή του τόπου. Η κατάσταση άλλωστε σε επίπεδο ανώτατων αξιωμάτων παραμένει απογοητευτική. Το γεγονός δε ότι 20 χρόνια περίπου μετά την πρώτη εφαρμογή του μέτρου της ποσόστωσης, η κατάσταση φαίνεται να παραμένει μάλλον στάσιμη, με τη χώρα μας να εξακολουθεί να διατηρεί ιδιαίτερα χαμηλή θέση σε διεθνές (αλλά και ευρωπαϊκό) επίπεδο, ως προς τη συμμετοχή της γυναίκας στην πολιτική ζωή, αναπόφευκτα δημιουργεί

²⁸ https://www.huffingtonpost.gr/entry/oi-chores-me-tis-perissoteres-yenaiques-sta-koinovoelia-kai-e-thlivere-istoria-aetes-poe-einai-prote-gr_620a6d38e4b04af87f40ae86

²⁹ Αφροδίτη Παπακαλού, «Τα διλήμματα της ποσόστωσης», <https://freesunday.gr/politiki/item/28430-ta-dilhmata-ths-posostwshs>, Ιφιγένεια Καμτσίδου «Οι ποσοστώσεις φύλου στους συνδυασμούς των υποψηφίων» σε Τιμητικό Τόμο για την ομότιμη καθηγήτρια Ε. Κουνουγέρη – Μανωλεδάκη, Εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη

επιφυλάξεις σε σχέση με την αποτελεσματικότητα του μέτρου σε διάρκεια χρόνου, οδηγώντας αναγκαία σε αναζήτηση και άλλων λύσεων.

B. Προς μια πραγματική ενδυνάμωση του ρόλου των γυναικών στην πολιτική ζωή

Η ουσιαστική αντιμετώπιση του ζητήματος της υποεκπροσώπησης των γυναικών σε πολιτικές θέσεις προϋποθέτει τον εντοπισμό των αιτίων, στα οποία οφείλεται αυτή. Ποιοι είναι οι πραγματικοί λόγοι που οι γυναίκες αποθαρρύνονται να αναμειχθούν ενεργά στην πολιτική; Και γιατί όταν τελικά αποφασίζουν να το πράξουν, έστω μετέχοντας στα ψηφοδέλτια μέσω της υποχρεωτικής ποσόστωσης, δεν επιλέγονται από τους εκλογείς σε επαρκές ποσοστό, τουλάχιστον σε σύγκριση με τους άνδρες συνυποψηφίους τους; Γιατί ακόμη και οι γυναίκες εκλογείς προτιμούν να ψηφίσουν άνδρες υποψηφίους;

Κατ' αρχάς μια πιθανή απάντηση για τα αίτια της υποεκπροσώπησης των γυναικών στην πολιτική είναι ότι αυτά πηγάζουν από την απόφαση των ίδιων των γυναικών να μη συμμετέχουν στην πολιτική ζωή, επειδή προτιμούν άλλους τομείς ενασχόλησης, ή από την πεποίθηση πολλών ψηφοφόρων ότι οι γυναίκες δεν ασκούν αποτελεσματικά τη δημόσια εξουσία³⁰. Ασφαλώς όμως το ζήτημα είναι αρκετά πιο σύνθετο.

Το European Women's Lobby το οποίο εργάζεται για ζητήματα που αφορούν τα γυναικεία δικαιώματα και την ισότητα αναφέρει ως επικρατέστερους λόγους για την υποεκπροσώπηση των γυναικών στην πολιτική: την έλλειψη εμπιστοσύνης στον εαυτό τους, τη θέση τους σε μη εκλόγιμη θέση (όταν οι εκλογές γίνονται βάσει λίστας), την κουλτούρα της χώρας, τη μικρή χρηματοδότηση που λαμβάνουν, την παιδική μέριμνα. Αποτελεί κοινό τόπο, άλλωστε, ότι οι γυναίκες επωμίζονται το μεγαλύτερο μέρος της φροντίδας της οικογένειας και του σπιτιού, με αποτέλεσμα να μην ξεκινούν από την ίδια αφετηρία με τους άντρες. Συμπληρωματικά θα

³⁰ Λίνα Παπαδοπούλου, «ΓΥΝΑΙΚΕΙΑ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΚΑΙ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ: Οι ποσοστώσεις υπό το φως της πολιτικής και συνταγματικής θεωρίας», Περιοδικό Δικαιώματα του Ανθρώπου 32/2006, σελ. 1243-1298, εκδ. Αντ. Σάκκουλα

μπορούσε να προστεθεί και η έλλειψη επαρκών αντίστοιχων προτύπων, καθώς και η δυσκολία δημιουργίας και διατήρησης ενός υποστηρικτικού δικτύου από συνεργάτες, δημοσιογράφους, επιχειρηματίες και εκπροσώπους της κοινωνίας, χώρους, στους οποίους κυριαρχεί το ανδρικό φύλο³¹.

Σε κάθε περίπτωση, όσο σύνθετο και αν εμφανίζεται το ζήτημα εντοπισμού των ακριβών αιτιών της υποεκπροσώπησης των γυναικών στην πολιτική, η αναγκαιότητα λήψης μέτρων προώθησης και ενδυνάμωσης του ρόλου τους είναι επιβεβλημένη. Κανείς δεν μπορεί να αρνηθεί ότι η περιορισμένη συμμετοχή των γυναικών στο πολιτικό γίνεσθαι (και μάλιστα παρά το ότι αυτές αντιπροσωπεύουν ένα μεγάλο ποσοστό του πληθυσμού) εγείρει περαιτέρω ερωτήματα σχετικά με τις επιπτώσεις που μπορεί να έχει στη λειτουργία ενός αντιπροσωπευτικού δημοκρατικού πολιτεύματος, αλλά και σε σχέση με την ποιότητα της ισότητας ενόψει αυτής της διαφοροποίησης και προκατασκευής ρόλων που καταλήγει σε πολιτική ανισότητα³².

Τα μέτρα, τα οποία προτείνονται προς ενίσχυση της πολιτικής συμμετοχής των γυναικών, δεδομένων και των αιτιών που οδηγούν στην πολιτική υποεκπροσώπηση τους, μπορούν να διακριθούν σε έμμεσα, ήτοι αυτά που επικεντρώνονται σε άλλους τομείς της κοινωνικής ζωής (όπως εκπαίδευση, κοινωνικοποίηση, παρεμβάσεις στη διαμόρφωση της οικογενειακής ζωής κλπ.) και άμεσα, ήτοι όσα σκοπεύουν απευθείας στην πολιτική συμμετοχή. Τα τελευταία συνιστούν μηχανισμούς προώθησης των γυναικών στα κέντρα λήψης πολιτικών αποφάσεων και μπορούν να λάβουν είτε τη μορφή των ποσοτώσεων είτε της ισότιμης αντιπροσώπευσης. Με τις ποσοτώσεις, ένα ποσοστό των υποψηφίων ή των εκλεγμένων αντιπροσώπων -συνήθως της τάξης του 30-40%- δεσμεύεται για το ένα ή για κάθε φύλο. Η έννοια της ισάριθμης αντιπροσώπευσης (parité) συνεπάγεται είτε την εναλλαγή γυναικών και ανδρών σε δεσμευμένες λίστες

³¹ Βλ. <https://www.freiheit.org/el/ellada-kai-kypros/gynaikeia-ypoekprosopisi-einai-oi-gynaikeis-eklogimes>

³² Πρβλ. Λίνα Παπαδοπούλου, «ΓΥΝΑΙΚΕΙΑ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΚΑΙ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ: Οι ποσοτώσεις υπό το φως της πολιτικής και συνταγματικής θεωρίας», Περιοδικό Δικαιώματα του Ανθρώπου 32/2006, σελ. 1243-1298, εκδ. Αντ. Σάκκουλα

είτε τον διαχωρισμό της λίστας υποψηφίων σε δύο ισάριθμες, ανάλογα με το φύλο. Η διαφορά του μέτρου αυτού από τις ποσοστώσεις είναι ότι έχει μόνιμο χαρακτήρα³³. Η ισάριθμη αντιπροσώπευση φαίνεται να αποκτά ιδιαίτερη σημασία ιδίως σε περιπτώσεις διενέργειας εκλογών βάσει λίστας, όπου ο αριθμός των εκλεγόμενων γυναικών δεν είναι αποτέλεσμα επιλογής των εκλογέων αλλά του αρχηγού του οικείου συνδυασμού.

Είναι γεγονός ότι η θεσμοθέτηση των ποσοστώσεων στους συνδυασμούς των υποψηφίων στη χώρα μας, αλλά και η κατάφαση της συνταγματικότητάς τους αποτέλεσε ένα σημαντικό βήμα στην ενίσχυση του πολιτικού ρόλου των γυναικών. Ωστόσο, σε βάθος χρόνου δεν φαίνεται να διαφοροποίησε ουσιαστικά τη συμμετοχή τους στην πολιτική, γεγονός που οδηγεί σε αναζήτηση συμπληρωματικών μέτρων. Γνώμονα για τη λήψη τέτοιων μέτρων μπορούν να αποτελέσουν τα αίτια που διαχρονικά οδηγούν σε περιορισμένη συμμετοχή των γυναικών στο πολιτικό γίγνεσθαι, στοχεύοντας, είτε στη μέσω της εκπαίδευσης (κλπ.) μεταβολή της νοοτροπίας σε σχέση με τον ρόλο της γυναίκας στην κοινωνία, είτε στην ουσιαστική ενίσχυση όσων γυναικών αποφασίζουν να μετέχουν στην πολιτική ζωή (όμοια με τους άνδρες υποψηφίους αντιμετώπιση σε ζητήματα χρηματοδότησης, υποστήριξης κλπ.).

Τελικές παρατηρήσεις

Είναι σαφές ότι παρά τη θεσμική κατοχύρωση της ισότητας των δύο φύλων και τη λήψη μέτρων για την ενίσχυση της πολιτικής συμμετοχής των γυναικών στη χώρα μας, η πολιτική εξακολουθεί να θεωρείται – κατά βάση – ανδροκρατούμενη. Πρόκειται για κατάλοιπο βαθιά ριζωμένων αντιλήψεων και διατήρηση στερεοτύπων, που δύσκολα μπορούν να εξαλειφθούν. Αυτό βεβαίως δεν απαλλάσσει το κράτος από την υποχρέωση ανάληψης θετικών δράσεων προς ενίσχυση του πολιτικού ρόλου των γυναικών. Οι ποσοστώσεις λόγω φύλου αποτέλεσαν μια σημαντική πρωτοβουλία προς αυτή την κατεύθυνση. Εξάλλου, παρά την προσωρινότητα του μέτρου, είναι λογικό ότι για όσο χρόνο δεν έχουν

³³ Λίνα Παπαδοπούλου, «ΓΥΝΑΙΚΕΙΑ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΚΑΙ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ: Οι ποσοστώσεις υπό το φως της πολιτικής και συνταγματικής θεωρίας», Περιοδικό Δικαιώματα του Ανθρώπου 32/2006, σελ. 1243-1298, εκδ. Αντ. Σάκκουλα με σχ.παραπομπές

επιτευχθεί οι σχετικοί στόχοι στο θέμα ισότητας ευκαιριών και μεταχείρισης ανδρών και γυναικών, το συγκεκριμένο μέτρο παραμένει ή και ενισχύεται, για την ενίσχυση της συμμετοχής των γυναικών στα κέντρα λήψης των αποφάσεων, όπως άλλωστε προβλέπεται και από τη Συνθήκη. Παράλληλα όμως με το συγκεκριμένο μέτρο, είναι αναγκαία η λήψη και άλλων ενισχυτικών μέτρων, προκειμένου η επιδίωξη της ισότητας να μην εξαντλείται στην τυπική καταγραφή ορισμένου αριθμού υποψηφίων στα ψηφοδέλτια. Τα μέτρα μπορούν να είναι έμμεσα ή και άμεσα, με στόχο πάντα την επίτευξη της ουσιαστικής συμμετοχής των γυναικών στο πολιτικό γίγνεσθαι της χώρας, που αποτελεί και το ζητούμενο σε ένα αντιπροσωπευτικό δημοκρατικό πολίτευμα, όπως αυτό της χώρας μας.